

המצוות בפדשה

המצוות בפרשת השבוע - הלכה ואגדה

"בסוכות תשבו שבועת ימים"

טעמי המצוות וגדריהם מספר החינוך

ודין הסכך שהחייב לעשותו מדבר שאינו מקבל תומאה, כגון פסולת גורן ויקב, אבל לא בדבר המקבל תומאה, ודין סכך פסול באמצע או מן הצד. ודין אויר שלשה שפוסל בין באמצע בין מן הצד בסוכה קטנה. ודין פירש עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר שפסולה. פירסן לנאותה כשרה, שכל לנאותה כשרה.

ודין סוכה על גבי סוכה. ודין ישן בכילה בסוכה, שאם יש לה גג אפילו גג טפח אסור, ואם לאו מותר. והישן תחת המטה בסוכה, שאם גבוהה עשרה טפחים אסור, ואם לאו מותר, ואף על גב דבקינפות אסור אף על גב דלא גבוהה עשרה, שאני מטה הואיל ולגבה היא עשויה. והפורס סדין על שני נקליטין מותר לישון תחתיו, לפי שאין לו גג, והרי הוא כמי שעושה חלל באצילי ידיו שזה ודאי מותר.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים אבל לא בנקבות. ועובר על זה ולא אכל אכילה של פת בסוכה, או שלא ישן בה ואפילו שינת ארעי, והוא שלא יהיה חולה או מצטער או פטור מחמת הדברים שאמרנו, ביטל עשה זה. וכבר כתבתי למעלה שבית דין כופין על ביטול עשה.

ולילה הראשון חייב כל אדם מדאורייתא לאכול בה כזית פת לכל הפחות, שאר הימים רשות, שאם רצה לאכול חוץ לסוכה אוכל, ובלבד שלא יאכל אכילת קבע של פת אלא בסוכה. וחסידיים הראשונים לא היו אוכלין שום דבר כי אם בסוכה.

מצוה שכ"ה - מצות ישיבת סוכה

גדר המצווה - מצות סוכה, שנצטוונו לשבת בסוכה שבועת ימים, שנאמר [ויקרא כ"ג, מ"ב] בסוכות תשבו שבועת ימים. ויום ראשון הוא יום ט"ו בתשרי.

משרשי המצווה, מה שמפורש בכתוב [שם, שם מ"ג], למען נזכור הניסים הגדולים שעשה האל ברוך הוא לאבותינו במדבר בצאתם ממצרים, שסיככם בענני כבוד שלא זיק להם השמש ביום וקרח בלילה. ויש שפירשו שסוכות ממש עשו בני ישראל במדבר. ומתוך זכירת נפלאותיו שעשה עמנו ועם אבותינו נזהר במצוותיו ברוך הוא, ונהיה ראויים לקבלת הטובה מאתו, וזהו חפצו ברוך הוא שחפץ להטיב.

מדיני המצווה, מה שאמרו זכרונם לברכה [סוכה ב' ע"א] סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, וכן אם היא נמוכה למטה מעשרה טפחים. וברחבה צריך שבעה טפחים על שבעה, ופחות מכן פסולה. וצריכה שלש דפנות, וצורת פתח, שהיא קנה מכאן ומכאן וקנה על גביהן.

ודין צילתה מרובה מחמתה שכשרה, ואם לאו פסולה, והמעובה כמין בית כשרה. ודין העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה, ודין העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה. ודין סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין, בין מבפנים בין מבחוץ כשרה.

נידונים הלכתיים מהמנחת חינוך ועוד

ומצד שני לקמן י" - מבואר בגמרא לפי גירסת רש"י שם, שהסכך שהוא למעלה מכ' נקרא סכך פסול. [אמנם ר"ת גורס שם באופן אחר, ולשיטתו אין זה נקרא סכך פסול, ויתבאר להלן], ולכאורה צריך לומר שכל סוגיא היא לפי שיטה אחרת.

אך נראה להוכיח שאף לרבה ור' זירא אין זה רק דין בסכך, אלא אף בדפנות, כדלהלן:

הנה זה ברור דאף לרבה ור' זירא, אין זה דין באדם שאינו יוצא ידי חובתו, מחמת שאין לו ידיעה או צל, שהרי מפורש לקמן ד' שאף בהגביה הקרקע על ידי כרים וכסתות לא מהני אם לא ביטלם שם, אף שהאדם יושב בגובה. [וכל שכן לרבה, הדבר ברור שהוא דין בסוכה עצמה, שהרי לדבריו, עצם הדין הוא במבנה הסוכה, שיהיה ראוי להיות עראי].

ונמצא שלכולי עלמא הוא דין בסוכה עצמה שלרבה בעינן שתהיה הסוכה ראויה לידיעת האדם, ולר' זירא שתהיה ראויה לעשיית צל לרצפת הסוכה, ולרבה שתהיה בגובה שראויה להבנות עראי.

והנה מצינו לקמן [עמוד ב'] כשדפנות מגיעות לסכך שלדעת רבה כשרה אף בגבוהה מכ' אמה, משום שהעין שולטת על ידי הדפנות, וקשה מאי שנא מהיושב על גבי כרים וכסתות דלא מהני אף שגם התם עינו של האדם שולטת, ועל כרחק צריך לומר כפי שנתבאר, שהוא דין בסוכה עצמה שתהיה ראויה לידיעת האדם.

ומבואר בזה שגם בראויה מחמת הדפנות נחשבת הסוכה עצמה ראויה, ואם נימא שהוא דין בסכך בלבד, א"כ מסתברא שצריך שתהיה ראויה מחמת

סוכה הגבוהה מעשרים אמה

בפסול סוכה למעלה מכ' אמה נאמרו ג' ביאורים בגמרא:

(א) רבה - "למען ידעו דורותיכם", שנצרכת ידיעת וזכירת האדם שיושב בסוכה, וזאת על ידי שתשלוט העין בסכך שהוא עיקר הסוכה, ולמעלה מכ' אין העין שולטת.

(ב) ר' זירא - "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב", שצריך שהסכך יעשה צל לתוך הסוכה, ולמעלה מכ' אין הסכך עושה צל לרצפת הסוכה אלא הדפנות.

(ג) רבא - "בסוכות תשבו שבועת ימים", משמע שצריך לצאת לדירת עראי [הראויה לשבעה], ומסקינן שאין קפידא אם עושה קבע, אך הקפידה התורה על שיעור הגובה, שתהיה ראויה להיעשות עראי, ולמעלה מכ' אינה ראויה לכך.

פסול למעלה מכ' בדפנות או בסכך

לכאורה ישנה נפקא מינה בין הפירושים הנ"ל - שלרבה ור' זירא הוא פסול בסכך, שכל שהוא למעלה מכ' ליכא ידיעת האדם וליכא צל, אבל לרבא הוא פסול בדפנות המחזיקות את הסכך, שבשיעור זה אי אפשר לעשות את מבנה הדפנות עראי, [ולכאורה, אף בדפנות אינו תלוי, אלא בעמודים המחזיקים את הסכך].

והנה בגמרא לקמן ד' מבואר שדופן הגבוהה מכ' אמה הוא פסול בדופן - "התם הוא דחזיא לדופן, אבל הכא דלא חזיא לדופן אימא לא, קא משמע לן".

הרמ"א שם הביא מהג"מ לפסול, יש לומר שזהו דווקא התם שאין לו שם מבנה ואהל כלל כשאין דפנות (כן הבין הב"ח שם את שיטתו), וכאן אין שייך זאת].

סכך פסול מעל סכך כשר

בסוכה ט' שנינו במשנה- העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית סוכה על גבי סוכה, העליונה כשרה והתחתונה פסולה.

ובברייתא בגמרא שם הביאו המקור- תנו רבנן בסכת תשבו ולא בסוכה שתחת הסוכה, ולא בסוכה שתחת האילן, ולא בסוכה שבתוך הבית. אדרבה, בסוכות תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק בסכת כתיב.

ומשמע שבלא המיעוט היינו מכשירים סוכה אף שנמצאת תחת הבית או האילן. ואף שבעינינו סוכה לצל, צריך לומר שמכל מקום הסוכה מצד עצמה ראויה לעשות צל, ואין גריעותא במה שדבר נוסף עושה צל.

ויש לדון מה נתחדש בפסוק זה, האם בא לפסול דווקא כשיש מלמעלה סיכוך גמור שצלתה מרובה, והוא **שני סככים**, או שנלמד מכאן שכל דבר [אפילו מועט] הגורם צל [עכ"פ מעל הסכך] הרי הוא העיקר ומבטל את הסיכוך שכנגדו מתחתיו מפני שאין צריכים אותו.

והנה רבא שם אומר שלא פסלו באילן אלא דומיא דבית, שצלתו מרובה מחמתו, ומקשה הגמרא על דבריו, מדוע אינו פוסל כשחמתו מרובה "והא קמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר".

ובביאור הקושיא נחלקו הראשונים- **דעת התוס'**, שמדובר באופן שאין הסכך הכשר יכול לעשות צל בלא הסכך הפסול- "ואם הסוכה שתחת האילן מסוככת כראוי שצלתה מרובה מחמתה לאו מיסתבר שתיפסל משום צירוף סכך פסול כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צלתה מרובה". ובתוס' לקמן י' מבואר שהסדין אינו פוסל רק כשצל הסוכה עצמה אינו מספיק בלי הסדין, ומשמע שאף כשהסדין צלתו מרובה, גם כן אינו פוסל כל שהסכך עצמו ג"כ צילתו מרובה.

אמנם **הרא"ש** ו**הר"ן** וכמה ראשונים, הביאו דעת הריב"א שחולק על סברא זו, וסובר שכל היכא שיש סכך פסול מלמעלה הרי הוא מבטל את הסכך שכנגדו מלמטה כיון שאינו נצרך לעשיית צל, וקושיית הגמרא היא אף באופן שבתחתון יש שיעור עשיית צל, שמצטרף הסכך הפסול שלמעלה שהוא המיצל במקומות שבהם הוא נמצא [והתחתון שכנגדו בטל], עם הסכך הכשר שלמטה שאינו כנגד הסכך הפסול.

ונמצא, שלדעת התוס', אף לאחר הלימוד מהפסוק לא נתמעט אלא שני סככים, והיינו כשיש באילן שלמעלה צל מרובה. [ובסדין כיון שפירס על הסכך ממש בלי הפסק, אין כאן הפסול של שני סככים], אך נשארה הסברא הקודמת שכל שאף מחמת הסכך יש צל לא איכפת לן אם יש דבר נוסף העושה צל.

ולדעת הריב"א, נלמד מהפסוק זה גופא שכל מעל סכך הסוכה דבר העושה צל, ואין צריך לצל הסוכה, שוב אין הסיכוך שבמקום זה כשר.

האם צריך שהסוכה תהיה לצל

לעיל הובא שלר' זירא צריך שהסוכה תהיה לצל, ויליף לה מהפסוק "וסוכה תהיה לצל", אמנם שאר אמוראים חולקים עליו, ואומרים ש"ההוא לימות המשיח הוא דכתיב". ולכאורה משמע שלדעתם אין צריכים שהסוכה תעשה צל. אמנם זה לא יתכן, שהרי בעינינו צלתה מרובה מחמתה, ועוד דלקמן ח' גבי סוכת גנב"ך ורקב"ש אמרו "והוא שעשאה לצל".

וכתב רש"י שם- "שמסוככת יפה, דמוכחא מלתא שעשייתה הראשונה לצל היתה ולא לצניעות בעלמא, דאף על גב דסוכה לשם חג לא בעינן לשם סוכה בעינן, ולצל הוא דמיקריא סוכה, שסוככת מן החורב". וכן אמרו בדף י"ב- "פעמים שאדם בא מן השדה בערב, וחבילתו על כתפו, ומעלה ומניחה על גבי סוכתו כדי ליבשה, ונמלך עליה לסיכוך, והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי". ומבואר שבעינינו נתינה לשם צל ולא לשם ייבוש.

וכתב הריטב"א בסוכה ב' [לייבש דעת ר' יהודה אף לדעת ר' זירא, איך מצריך צילתה מרובה מחמתה]- "י"ל דנהי דלא בעי רבי יהודה שיהא הסכך עושה צל כמות שהוא עכשיו מ"מ בעי שיהא ראוי להסך ולעשות צל דבלאו הכי לא מיקרי סכך כלל כיון דקליש כולי האי דלא חזי למעבד צל, וזה נכון". **וביאורו**- שלר' זירא צריך שיעשה הסכך צל **בפועל** ברצפת הסוכה, אך להחולקים סגי שהסכך יהיה **ראוי מצד עצמו** לעשיית צל.

הסכך עצמו, ולא היה מועיל מה שראויה מחמת הדפנות.

ובביאור הדבר נראה, שבזה שגילתה התורה את רצונה, שתהיה ידיעת האדם וצל, ממילא יש כאן הוראה כללית על כל מבנה הסוכה איך היא צורת עשייתה, וממילא הוא דין גם על הדפנות, אף שתחילת הטעם אינו נובע מהם. ויתבאר עוד להלן גדר הדברים.

סכך גבוה מכ' - סכך פסול או לא

מבואר **בסוכה ד'** שאפשר להכשיר סוכה גבוהה, על ידי מילוי עפר או בניית איצטבא, ולא הוזכר שצריך לנענע הסכך אחר כך. **ויש לתמוה** על זה, למה אין כאן משום **"תעשה ולא מן העשוי"** שהסכך היה פסול עד עתה, ולא עשה בו מעשה להכשירו.

ולכאורה מתבאר מזה שלמעלה מכ' אין זה פסול בסכך, ולא שייך בזה "תעשה ולא מן העשוי".

עוד מצינו בזה בעירובין ג' ב"מקצת סכך בתוך עשרים ומקצת למעלה מעשרים", שמעיקר הדין לכולי עלמא כשר, ונחלקו אמוראי, אם גזרו רבנן לפסלו או לא. **ומבואר שם** דאירי באופן שאם נוריד את מה שלמעלה מכ', ישאר הסכך שלמטה חמתה מרובה מצלתה.

ומפשטות סוגיא זו יוצא חידוש גדול יותר, שאפשר לצרף את הסכך שלמעלה מכ', להשלים את צל הסוכה. וכן מבואר בתוס' סוכה ט' בשם ר"ת, שאפשר לצרף הסכך שלמעלה מכ' להשלמת הצל, מכיון שאינו נחשב סכך פסול, והביאו ראייה לדבריו מסוגיא זו. וכן דעת הרשב"א והריטב"א בעירובין שם לפרש את הסוגיא כפשטה.

ודעת רבא שם שאין לפסול אף אם כל הסכך נמצא למעלה מכ' ד"חלל סוכה תנן", כלומר, שהדין של משנתנו לפסול למעלה מכ', הוא, אם חלל הסוכה גבוה מכ'.

ונראה בדעת רבא, שאין כאן נתינת שיעור גובה למקומו של כל הסיכוך, רק לקצהו, ונראה מזה, שאין זה דין **בסכך** אלא **בחללו** הפנימי של הסוכה.

ונראה שלשיטת ר"ת אף **דעת החולקים מתפרשים על דרך זה**, שאמנם לדעתם צריך שיכנס הסכך לתוך כ', [דבזה פליגי על רבא], אך גם לדעתם הוא שיעור בגובה קצהו של הסכך [ונראה כנ"ל, שאינו דין בסכך עצמו לקבוע את מקום הכשרו, אלא דין בחלל הסוכה שלא יהיה כ' אמה], וכל שמתחיל בתוך כ' הרי זה נמצא במקומו המיועד, אף שעיקרו של הסכך נמצא למעלה מכ', ושפיר יכול להצטרף לעשיית הצל.

אמנם התוספות בסוכה שם ובעירובין **דחו הראיה**, ונקטו דלמעלה מכ' נחשב סכך פסול וממילא אי אפשר לצרפו להשלמת צל הכשר, [וכן דעת רש"י בסוכה י']. **ופירשו** הסוגיא בעירובין, דלעולם איירי שיש בסכך שלמטה מכ' לבדו שיעור של צילתה מרובה, אלא שאם יורידו את סכך העליון, זה גירום לנשירת העלים מהסכך התחתון ותיעשה חמתה מרובה, ורק בזה מכשירים שם.

וייצא לדעתם שלהחולקים על רבא, גובה כ' הוא **שיעור בגובה הסכך** עצמו שצריך **כולו** להיות בתוך כ', ומה שלמעלה מכן נחשב סכך פסול.

אמנם בדעת רבא יתכן שמודים לגדר שנתבאר לעיל בדעתו, שהוא גדר בחלל הסוכה ולא בסכך.

ומעתה יש לנו לפרש הטעם שאין פסול של "תעשה ולא מן העשוי" בסכך שהוא למעלה מכ', דלפי מה שנתבאר בדברי רבא, ולר"ת לכולי עלמא, **אין כאן דין על הסכך עצמו כלל**, רק על חלל הסוכה.

ולדעת התוספות [בדעת החולקים על רבא] יתכן ליישב כך- שאף שהוא דין על הסכך שיהיה כולו בתוך כ', מכל מקום אין זה גדר של סכך פסול, אלא הוא דין על כל מבנה הסוכה, [כפי שנתבאר בקטע הקודם] וכדלהלן:

מבנה הסוכה נוצר על ידי **ג' דברים**- הסכך, הדפנות, והקרקע [גם הקרקע היא חלק מהסוכה, עיי' סוכה י' שבין לרבנן ובין לר' יהודה בשביל להחשיב העליונה סוכה בעינינו שסכך התחתונה תהיה מחזיקה כרים וכסתות שלה לפחות על ידי הדחק, וכן מצינו בסוכה ל"א שיש בעיה של סוכה גזולה אם קרקע נגזלת].

נמצא לפי זה שהפסול הוא מחמת **המרחק שיש בין הקרקע לבין הסכך**, שגורם שלא יוכלו להצטרף יחד למבנה סוכה כשר, והרי זה דומה למסכך לפני נתינת הדפנות, שדעת הב"ח תרל"ה להכשיר, מפני שאין זה חסרון בסכך עצמו רק בצירופו עם הדפנות (והכא נמי, הוא כנתינת הסכך קודם נתינת הקרקע, ולאחר מכן כשמגביה הוי כנותן הקרקע). [ואף לדעת